

به یاد پیشکوتان هرباریوم وزارت جهاد کشاورزی "ایران" In memory of late botanists of the Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae "IRAN"

جعفر ارشاد: استاد پژوهش بازنشسته، مؤسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران
(djafarershad@gmail.com)

Djafar Ershad: Emeritus Prof., Iranian Research Institute of Plant Protection, Agricultural Research Education and Extension Organization (AREEO), Tehran, Iran (djafarershad@gmail.com)

هرباریوم وزارت جهاد کشاورزی "ایران"، در بدو تاسیس (۱۳۲۴) فقط بنیانگذار خود (دکتر اسفندیار اسفندیاری) را به عنوان کادر داشت. دیری نپایید که در همان سال مهندس عین‌اله شاهسون بهبودی به او پیوست. در سال ۱۳۲۶ دکتر قوام‌الدین شریف و در سال ۱۳۲۷ دکتر علی منوچهری کاشانی هم به آنان پیوستند. از آن زمان تا به امروز، ۶۴ نفر (مجموع پرسنل پژوهشی و پشتیبانی) در این هرباریوم فعالیت داشته‌اند که از آن میان، گروهی از ابتدای خدمت تا زمان بازنشستگی جزو کادر هرباریوم بودند و گروهی دیگر بخشی از سال‌های خدمت خود را در هرباریوم گذراندند. افراد گروه دوم یا از واحدهای دیگر به کادر هرباریوم پیوستند و یا به دلایلی از کادر هرباریوم جدا شدند.

هرباریوم "ایران" تا زمانی که به عنوان واحدی از مؤسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور بود، فقط پرسنل پژوهشی داشت. از سال ۱۳۴۵ که این هرباریوم در قالب بخش (طبقه‌بندی گیاهان) در آمد تا زمانی که در طبقه دوم و سوم ساختمان مرکزی (ساختمان دکتر شریف) واقع در محوطه پنج هکتاری مؤسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور مستقر بود، علاوه بر کادر پژوهشی فقط از تکنسین‌ها به عنوان کادر پشتیبانی بهره می‌گرفت ولی از زمان انتقال بخش تحقیقات رستنی‌ها و به تبع آن هرباریوم "ایران" به محل فعلی (طبقه سوم ساختمان موزه واقع در محوطه ۱۵ هکتاری مؤسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور)، به کادر پشتیبانی، پرسنل دیگری از قبیل کتابدار، منشی، رسام و غیره نیز اضافه گردید.

پرسنل بخش تحقیقات رستنی‌ها (۱۳۹۰-۱۳۲۴)
Staff members of Department of Botany (1945-2011)

از تعداد پرسنل مذکور، چند نفر دار فانی را وداع گفتند و دیگر در بین ما نیستند. از آنان، دو نفر از کادر پشتیبانی بخش به نام‌های غلامعلی صالح کارآور (تکنسین) و رضا محباتی (راننده) بودند.

رضا محباتی (۱۳۹۳-۱۳۲۰)
R. Mohebbati (1941-2014)

غلامعلی صالح کارآور (۱۳۸۴-۱۳۲۷)
Gh.A. Saleh-Karavar (1948-2005)

از کادر پژوهشی، مهندس بهمن امانی یزدی (باکتری‌شناس) پس از بازنشستگی (سال ۱۳۵۸) به امریکا سفر کرد و تا آخر عمر (سال ۱۳۸۳) در آن دیار ساکن شد. دکتر علی منوچهری کاشانی مدت کوتاهی (بین سال‌های ۱۳۲۷ تا ۱۳۳۵) جزو پرسنل پژوهشی هرباریوم بود و سال‌هایی از این مدت را هم در فرانسه برای دریافت مدرک دکتری سپری کرده بود. ایشان پس از اخذ مدرک دکتری و مراجعت به ایران، به دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران منتقل شد و تا زمان فوت زودهنگامش (سال ۱۳۴۶) به عنوان استاد آن دانشکده فعالیت داشت.

دکتر علی منوچهری کاشانی (۱۳۴۶-۱۳۰۳)
Dr. A. Manouchehri Kashani (1924-1967)

مهندس بهمن امانی یزدی
Eng. B. Amani Yazdi

دکتر اسفندیار اسفندیاری (۱۳۷۴-۱۲۸۸)

Dr. E. Esfandiari (1909-1995)

رستم خان رفعت‌الدوله ملقب به اسفندیاری از اهالی کرمان، در ۱۲ اسفند ماه سال ۱۲۸۸ صاحب فرزندى شد که او را اسفندیار نامید. پدر، فرزند خود را برای تحصیل از زادگاهش کرمان به تهران روانه کرد. اسفندیار دوران ابتدایی و دبیرستان را در مدرسه سن‌لویی تهران که زیر نظر فرانسویان اداره می‌شد، به پایان رسانید. در دوران تحصیل، در این مدرسه بود که نامبرده علاوه بر فراگیری علوم، به زبان فرانسه نیز تسلط پیدا کرد. براین اساس، برای ادامه تحصیل در سطح عالی به سوی کشور فرانسه رهسپار و در گرینیون (Grignon) مشغول به تحصیل گردید. اما دیری نپایید که به دلیل تنگناهای مالی، تحصیلاتش را در آن کشور به طور ناتمام رها نمود و به میهن مراجعت کرد. اسفندیار اسفندیاری بقیه تحصیلات خود را در ایران در مدرسه عالی فلاحت واقع در کرج که از مؤسسات تابع وزارت کشاورزی بود، ادامه داد و در سال ۱۳۰۷ در سن ۱۹ سالگی با مدرک لیسانس از این دانشکده فارغ‌التحصیل گردید و سپس بلافاصله به خدمت نظام وظیفه (سال‌های ۱۳۰۷ تا ۱۳۰۹) در آمد. به دلیل علاقه و شایستگی که در فراگیری گیاه‌شناسی در دوران تحصیلات از خود بروز داده بود و نیز به دلیل تسلط کامل به زبان خارجی، مسئولان وقت دانشکده کشاورزی کرج بر آن شدند تا او را در سال ۱۳۰۹ و در سن ۲۱ سالگی به عنوان معاون و دستیار آقای ژولین گوتیه (Julien Gautier) کارشناس و استاد گیاه‌شناسی دانشکده استخدام کنند.

از آنجایی که اسفندیاری کوشش و تلاش وافر و آموزش و تحقیق از خود نشان می‌داد، مسئولان دانشکده او را پس از پنج سال کار یعنی در سال ۱۳۱۴ برای ادامه تحصیل به وین اعزام نمودند. ایشان در سال ۱۳۱۷ و در سن ۲۹ سالگی موفق به کسب مدرک دکتری از Hochschule für Bodenkultur گردید و مجدداً برای ادامه خدمت به ایران و دانشکده کشاورزی کرج بازگشت. در این هنگام پروفیسور اروین گائوبا (E. Gauba) با ملیت اتریشی تدریس گیاه‌شناسی را در دانشکده عهده‌دار بود و دکتر اسفندیاری با سمت معاون ایشان انجام وظیفه می‌کرد. در سال ۱۳۲۰ و در جریان جنگ جهانی دوم پس از ورود متفقین به ایران، پروفیسور گائوبا مجبور به ترک ایران شد. از این سال (۱۳۲۰) به بعد، دکتر اسفندیاری با همکاری دستیاران خود عهده‌دار تدریس دروس گیاه‌شناسی، بیماری‌شناسی گیاهی و علف‌های هرز شد. ایشان نخستین فرد ایرانی است که با مدرک دکتری دروس بیماری‌شناسی گیاهی و قارچ‌شناسی را شخصاً تدریس می‌کرد و تحقیقات این دو رشته در ایران را آغاز کرده و در این راستا، نخستین فرد ایرانی است که نتیجه تحقیقات خود را در زمینه رشته‌های مذکور به سبک مقالات تحقیقاتی امروزی منتشر نموده است. در نتیجه، به درستی می‌توان او را پدر علوم بیماری‌شناسی گیاهی و قارچ‌شناسی در ایران دانست و علاوه بر این، جزو یکی از پیشکسوتان گیاه‌شناسی ایران به حساب آورد.

در سال ۱۳۲۴ که دانشکده کشاورزی کرج از وزارت کشاورزی منتزع و به دانشگاه تهران پیوست، دکتر اسفندیاری در وزارت کشاورزی باقی ماند و فعالیت خود را در قسمت تحقیقات گیاه‌پزشکی وزارت کشاورزی که آن زمان آزمایشگاه حشره‌شناسی

و دفع آفات نباتی نامیده می‌شد، ادامه داد. ایشان در این سال پایه و اساس هرباریوم وزارت جهاد کشاورزی "ایران" (Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae "IRAN") را بنا نهاد و با همکاری دستیاران خود (مهندس عین‌اله شاهسون بهودی از سال ۱۳۲۴ در قسمت گیاه‌شناسی و علف‌های هرز، دکتر قوام‌الدین شریف از سال ۱۳۲۶ و دکتر علی منوچهری کاشانی از سال ۱۳۲۷ در قسمت قارچ‌شناسی و بیماری‌های گیاهان) برای غنای آن تلاش خستگی‌ناپذیری را آغاز نمود. این کوشش و مجاهدت برای اعتلا و پربرتر شدن هرباریوم همواره حتی تا چند روز قبل از فوت ایشان ادامه داشت. دکتر اسفندیاری تمام طول خدمت دولتی خود را در وزارت کشاورزی گذراند و مدت کوتاهی (۱۳۳۲ تا ۱۳۳۴) هم‌زمان با وزارت مهندس منصور عطایی در وزارت کشاورزی، به اجبار و به صورت مامور خدمت عهده‌دار امور کشاورزی شرکت نفت در آبادان شد. دکتر اسفندیاری در طول خدمت خود عهده‌دار ریاست اداره کل بررسی‌ها (۱۳۲۵ تا ۱۳۲۹)، مدیریت کل حفظ نباتات (۱۳۳۴ تا ۱۳۳۸)، معاونت فنی وزیر کشاورزی (۱۳۳۸ تا ۱۳۴۳)، ریاست بخش تحقیقات رستنی‌ها در مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور (۱۳۴۳ تا ۱۳۵۰)، ریاست مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور (۱۳۴۵ تا ۱۳۵۳) بود و در سال ۱۳۵۳ (در سن ۶۵ سالگی) به افتخار بازنشستگی نایل آمد. دکتر اسفندیاری پس از ورود به خدمت دولتی (۱۳۰۹) در حدود ۶۵ سال به طور مستمر به عنوان استاد و یا پژوهشگر گیاه‌شناسی و قارچ‌شناسی فعالیت پیگیری داشت تا این که در تاریخ ۱۲ مرداد ۱۳۷۴ در سن ۸۶ سالگی و در پنجاهمین سال تاسیس هرباریوم ایران در بیمارستان جم تهران به دیار باقی شتافت. ثمره تلاش‌های بی وقفه وی، علاوه بر شرکت در تربیت و آموزش تعداد زیادی مهندس کشاورزی، نگارش تعداد کثیری اثر علمی-تحقیقاتی در زمینه‌های قارچ‌شناسی، گیاه‌شناسی و بیماری‌شناسی گیاهی است که شخصاً یا با همکاری دیگر دانشمندان تهیه و در مجلات علمی داخل یا خارج از کشور به چاپ رسیده است. دکتر اسفندیاری نخستین مقاله علمی خود را به اتفاق استاد خود پروفیسور آدلف اشتاف (Prof. Dr. Adolf Staffe) در سال ۱۳۱۶ (۱۹۳۷ میلادی) زمانی که در وین به ادامه تحصیلاتش مشغول بود، به زبان آلمانی و در مجله Molkerei Zeitung (جلد ۶۶) در شهر هیلدس‌هایم (Hildesheim) آلمان منتشر کرد. عنوان مقاله Einiges über die Michwirtschaft Irans (Persiens) (شمه‌ای درباره اقتصاد شیر در ایران) بوده است، اما آثار تحقیقاتی و تخصصی او که شخصاً یا با مشارکت دیگر دانشمندان نوشته شده به شرح زیر است:

- Petrak, F. & **Esfandiari, E.** 1941. Beitrage zur Kenntnis der iranischen Pilzflora. Ann. Mycol. 39: 204–228.
- Esfandiari, E.** 1946. Contribution á l' étude de la mycoflore de l'Iran. Depart. Gen. Protect. Plant, Teheran. 34 p.
- Esfandiari, E.** 1946. *Fusarium juruann* P. Henn. sur la cochenille rouge de l'Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 1: 25–27.
- Esfandiari, E.** 1946. Deuxième liste des fungi ramassés en Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 2: 10–16.
- Esfandiari, E.** 1947. Les phanérogammes parasitées en Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 3: 28–39.
- Esfandiari, E.** 1947. Les rouilles de cereales en Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 4: 67–76.
- Esfandiari, E.** 1947. Les maladies des plantes cultivées et des arbres fruitiers des régions subtropicales du nord de l'Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 5: 1–21.
- Esfandiari, E.** 1947. Beitrage zur iranischen Pilzflora. Sydowia 1: 161–168.
- Esfandiari, E.** 1948. Les charbons des céréales en Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 6–7: 48–68.
- Esfandiari, E.** 1948. Troisième liste des fungi ramassés en Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 8: 1–12.
- Esfandiari, E.** & Petrak, F. 1950. Pilze aus Iran. Sydowia 4: 11–38.
- Esfandiari, E.** 1951. Quatrième liste de fungi de l'Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 12-13: 1–26.
- Esfandiari, E.** 1951. Neuse Iranische Pilze. Sydowia 5: 366–370.
- Esfandiari, E.** 1964. A brief account on the history of mycology and plant pathology in Iran. Iran. J. Plant Path. 1(6): 2.
- Esfandiari, E.** 1967. Une première liste des plantes de l'Herbier du Ministère de l'Agriculture de l'Iran. Department of Botany, Publication No. 1: 37 p.
- Riedl, H. & **Esfandiari, E.** 1976. Zwei neue Arten von *Boraginaceae* aus dem Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae (Evin). Department of Botany, Publication No. 8: 3 p.

- Esfandiari, E.** 1976. Liste des plantes de l'Herbier d'Evine (Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae), *Cruciferae*.
Department of Botany, Publication No. 9: 99 p.
- Esfandiari, E.** 1977. Liste des plantes de l'Herbier d'Evine (Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae), *Boraginaceae*.
Department of Botany, Publication No. 11: 62 p.
- Esfandiari, E.** 1980. *Campanulaceae* from Iran: A new species and transfer. Notes R.B.G. Edinb. 38(3): 447–448.
- Wagenitz, G. & **Esfandiari, E.** 1983. Zwei neue Arten der Gattung *Centaurea* (*Compositae*) aus dem Iran.
Willdenowia 13: 137–140.
- Esfandiari, E.** 1985. *Dracocephalum oligadenium* (*Labiatae*), a distinct species. Iran. J. Bot. 3(1): 75–76.

دکتر اسفندیاری در آثار فوق، بیش از ۷۰ گونه از گیاهان گل‌دار و ۳۰ گونه قارچ را شخصا یا با مشارکت محققان دیگر به عنوان آرایه‌های جدید به جهان دانش معرفی و توصیف نموده که اسامی گزیده‌ای از آن‌ها به شرح زیر است (فهرست کامل در صفحات ۱۲۱–۱۱۲ آورده شده است):

الف- گیاهان:

- Anchusa iranica* Rech.f. & Esfand.
Anthemis austro-iranica Rech.f., Aellen & Esfand.
Anthemis behboudiana Rech.f. & Esfand.
Arenaria minutissima Rech.f. & Esfand.
Brassica iranica Rech.f., Aellen & Esfand.
Cachrys serpentina Rech.f., Aellen & Esfand.
Campanula kermanica (Rech.f., Aellen & Esfand.) Rech.f.
Celsia iranica Rech.f., Aellen & Esfand.
Centaurea ghahremanii Wagenitz & Esfand.
Centaurea iranshahrii Wagenitz & Esfand.
Chesneya macranica Rech.f. & Esfand.
Chondrilla scoparia Rech.f., Aellen & Esfand.
Chrysanthemum shahrudense Rech.f. & Esfand.
Convolvulus argyranthus Rech., f. Aellen & Esfand.
Cousinia behboudiana Rech.f. & Esfand.
Cousinia kashanensis Rech.f. & Esfand.
Cousinia manouchehrii Rech.f. & Esfand.
Dianthus fallax Rech.f. & Esfand.
Echinops myriocephalus Rech.f., Aellen & Esfand.
Euphorbia gedrosiaca Rech.f., Aellen & Esfand.
Euphorbia multifurcata Rech.f., Aellen & Esfand.
Ferula sharifii Rech.f. & Esfand.
Gnaphalium makranicum Rech.f. & Esfand.
Grewia makranica Rech.f. & Esfand.
Heilotopium taftanicum Rech.f., Aellen & Esfand.
Heilotopium oliganthum Rech.f., Aellen & Esfand.
Heilotropium ruhanyi Riedl & Esfand.
Helianthemum cinereoflavescens Rech.f., Aellen & Esfand.

Heliotropium multiforum Rech.f., Aellen & Esfand.
Heliotropium nodulosum Rech.f., Aellen & Esfand.
Isatis pachycarpa Rech.f., Aellen & Esfand.
Jurinea sharifiana Rech.f. & Esfand.
Karvandarina aphylla Rech.f., Aellen & Esfand.
Lactuca gorganica Rech.f., & Esfand.
Linaria campyloceras Rech.f. & Esfand.
Linaria melanogramma Rech.f., Aellen & Esfand.
Lotus laricus Rech.f., Aellen & Esfand.
Lotus makranicus Rech.f. & Esfand.
Lotus sharifii Rech.f. & Esfand.
Malcolmia behboudiana Rech.f. & Esfand.
Malcolmia glaberrina Rech.f. & Esfand.
Matthiola porphyrantha Rech.f., Aellen & Esfand.
Monsonia commixta Rech.f., Aellen & Esfand.
Nepeta mirzayanii Rech.f. & Esfand.
Plantago sharifii Rech.f. & Esfand.
Pterocephalus gedrosiacus Rech.f., Aellen & Esfand.
Pycnocycla acanthorhipsis Rech.f., Aellen & Esfand.
Pycnocycla mesomorpha Rech.f., Aellen & Esfand.
Ranunculus papyrocarpus Rech.f., Aellen & Esfand.
Rochelia mirheydari Riedl & Esfand.
Rubus esfandiarii Gilli
Salvia bazmanica Rech.f. & Esfandi.
Salvia sharifii Rech.f. & Esfand.
Silene behboudiana Rech.f. & Esfand.
Silene dictyoneura Rech.f. & Esfand.
Smyrniopsis behboudiana Rech.f. & Esfand.
Sterigmostemum rhodanthum Rech.f., Aellen & Esfand.
Symphandra odontosepala (Boiss.) Esfand.
Trichodesma macrocarpum Rech.f., Aellen & Esfand.
Viola behboudiana Rech.f. & Esfand.
Zeugandra iranshahrii Esfand.

ب- قارچ‌ها:

Ascochyta davatchii Esfand.
Cercospora datiscicola Esfand.
Cladosporium manoutchehrii Esfand.
Coniothyrium iranicum Esfand.
Cucurbitaria ephedricola Esfand.

Cytospora teheranica Esfand.
Diplodina iranica Esfand.
Helminthosporium iranicum Esfand.
Hendersonia dactylonis Esfand.
Ligniella sharifii Esfand.
Mycosphaerella kakomensis Esfand.
Neosphaeropsis iranica Esfand.
Peronospora iranica Petr. & Esfand.
Phragmidium bayatii Esfand. & Petr.
Phragmidium iranicum Petr. & Esfand.
Pleospora davatchii Esfand.
Puccinia behboudii Esfand.
Puccinia garhadioli Esfand.
Puccinia gaubae Petr. & Esfand.
Septoria davatchii Esfand.
Stagonospora iranica Petr. & Esfand.
Stemphylium iranicum Esfand.
Teichospora ephedrae Esfand.
Thyrostroma acanthophylli Esfand.
Thyrostroma obtectum Petr. & Esfand.
Torula convolvuli Esfand.
Tuberculina hyalospora Esfand.
Tubercinia behboudii Esfand. = *Urocystis behboudii* (Esfand.) Vánky

علاوه بر این، دکتر اسفندیاری عضو هیات تحریریه مجلات آفات و بیماری‌های گیاهی (از ۱۳۲۵ تا ۱۳۶۰)، بیماری‌های گیاهی (از ۱۳۴۳ تا ۱۳۴۸) و *Sydowia* (از ۱۹۴۷ تا ۱۹۵۵ میلادی) بوده است. ایشان که به زبان‌های فرانسه، آلمانی و انگلیسی تسلط داشت و از زبان لاتین نیز به خوبی بهره می‌گرفت، در سایه فعالیت‌های تحقیقاتی و علمی که داشت، به خوبی توسط مراجع علمی بین‌المللی داخلی و خارجی شناخته می‌شد. براین اساس دیگر دانشمندان تعدادی گیاه، قارچ و حشره به نام و افتخار ایشان نام‌گذاری نموده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

الف- گیاهان:

Acantholimon esfandiarii Rech.f. & Schiman-Czeika
Allium esfandiarii Matin
Astragalus esfandiarii Širj. & Rech.f.
Astragalus serpentinus var. *esfandiarinus* Širj. & Rech.f.
Centaurea esfandiari Rech.f. & Aellen
Cousinia esfandiarii Rech.f. & Aellen
Dionysia esfandiarii Wendelbo
Esfandiara calcarea Sharif & Aellen
Pseudofortuynia esfandiarii Hedge
Rubus esfandiarii Gilli

ب- قارچ‌ها:

Cercoseptoria esfandiarii Petr.
Esfandiarina insignis Petr. = *Esfandiariomyces insignis* (Petr.) Ershad
Lecanidion esfandiarii Riedl & Ershad
Ovularia esfandiarii Petr. = *Neoramularia esfandiarii* (Petr.) U. Braun
Stigmina esfandiarii Petr. = *Asperisporium vitiphyllum* (Speschnew) Deighton
Tryblidaria esfandiarii Petr.

ج- حشرات:

Agriulus viridicoerulans esfandiarinus Obenberger
Autoserica esfandiari Petrovitz *Maladera esfandiarii* Petrovitz
Carabus esfandiarii Morvan
Carabus (Sphodristocarabus) bohemani esfandiarii Heinz
Esfandiarina obesa Popov, G.B.
Hycleus esfandiarii Kaszab
Julodella esfandiarii Obenberger
Nebria (Eunebria) esfandiari Morvan
Sphenoptera (Deudora) esfandiarii Obenberger
Tibicen esfandiarii Dlabola
Tisia esafandiarii Dlabola

افزون بر این، ایشان موفق به دریافت مدال لیاقت در کشاورزی از کشور فرانسه (در سال ۱۹۵۸)، مدال افتخار و حمایت از کشور اتریش (در سال ۱۹۶۲)، مدال لژیون دونور فرانسه از دست ژنرال دوگل رییس جمهور اسبق فرانسه (در سال ۱۹۶۳)، مدال خدمت با ستاره از کشور آلمان (در سال ۱۹۷۰) و تقدیرنامه حسن انجام خدمت از وزارت کشاورزی ایران (در ۱۳۷۲/۱/۱۵) گردیده است. همچنین در سال ۱۳۷۴ (هم‌زمان با مراسم پنجاهمین سال تاسیس هرباریوم "ایران") که خود پایه‌گذار آن بود، محل نگهداری گیاهان (سالن اصلی هرباریوم) به نام ایشان نام‌گذاری گردید.

زنده‌یاد دکتر اسفندیار اسفندیاری فردی پرتلاش، جدی و با نظم بود و از همکاران خود همواره انتظار رعایت نظم و انضباط را داشت و اگر خلاف آن را می‌دید، برآشفته می‌گشت. اگرچه او دیگر در این جهان نیست، ولی آثارش به ویژه هرباریوم وزارت جهاد کشاورزی "ایران" او را برای آیندگان چهره‌ای نام‌آشنا خواهد ساخت. روحش شاد.

مهندس عین‌اله شاهسون بهبودی (۱۳۵۳-۱۲۹۳)

Eng. E. Shahsavan Behboudi (1914-1974)

فتح‌اله شاهسون بهبودی در تاریخ ۱۲۹۳/۷/۱ در تهران صاحب فرزندی شد که او را عین‌اله نامید. عین‌اله دوران ابتدایی و متوسطه خود را در تهران سپری نمود و در سن ۱۸ سالگی یعنی در سال ۱۳۱۱ به دانشکده کشاورزی کرج وارد شد و در سال ۱۳۱۴ با مدرک تحصیلی لیسانس فارغ‌التحصیل شد. ایشان بلافاصله پس از انجام خدمت نظام وظیفه (در تاریخ ۱۳۱۶/۶/۳۰) به عنوان دستیار پروفیسور اروین گائوبا (گیاه‌شناس اتریشی و استاد وقت دانشکده کشاورزی کرج) و دکتر اسفندیار اسفندیاری همکاری خود را در دانشکده کشاورزی شروع نمود. مهندس بهبودی در سال ۱۳۲۴ پس از انتزاع دانشکده کشاورزی کرج از وزارت کشاورزی و پیوستن آن به دانشگاه تهران و پس از دکتر اسفندیار اسفندیاری به کادر پژوهشی هرباریوم ایران (حشره شناسی و دفع آفات نباتاتی) مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی فعلی) پیوست و در زمینه گیاه‌شناسی و علف‌های هرز به فعالیت پرداخت. ایشان از سال ۱۳۲۴ تا ۱۳۴۲ علاوه بر تحقیق در این زمینه‌ها و مسافرت‌های علمی متعدد به منظور جمع‌آوری گیاهان کشور، سال‌هایی عهده‌دار سمت‌های اجرای ریاست اداره بررسی اکولوژی نباتات و حشرات، رییس اداره کل ترویج، رییس اداره کل دفع آفات کشور، مدیر کل حفظ نباتات کشور و همچنین مشاور وزارتی بوده است.

مهندس بهبودی از سال ۱۳۴۲ طی حکم شماره ۱۴۷۹۷/۱ ک مورخ ۱۳۴۲/۹/۱۷ وزارتی (که در آن زمان مشاور وزارتی بود) به سرپرستی گیاه‌شناسی و بررسی علف‌های هرز در مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی درآمد. پس از تاسیس بخش طبقه‌بندی گیاهان (بخش تحقیقات رستنی‌های فعلی) در سال ۱۳۴۳ ابتدا به عنوان رییس آزمایشگاه طبقه‌بندی گیاهان عالی و سپس هم‌زمان معاون بخش منصوب گردید. مهندس بهبودی در سال ۱۳۵۱ ریاست بخش مذکور را عهده‌دار شد و در همان سال پست معاونت مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور هم به ایشان واگذار شد. ایشان مدت کوتاهی سرپرست مؤسسه مذکور شد و سرانجام در هفدهم اسفند سال ۱۳۵۳ به علت سکت قلبی دار فانی را وداع گفت. در سال ۱۳۷۴ هم‌زمان با پنجاهمین سال تاسیس هرباریوم "ایران"، سالن نگهداری نمونه‌های علف‌های هرز به پاس قدردانی از بخشی از زحمات مهندس بهبودی، به افتخار ایشان نام‌گذاری گردید.

نظر به اینکه مهندس بهبودی در دوران خدمت دولتی رسمی خود (از ۱۳۱۶/۶/۳۰ تا زمان فوت ۱۳۵۳/۱۲/۱۷) بیشتر درگیر پست‌های اداری و اجرایی بود، لذا فقط موفق شد دو فقره کتاب در زمینه علف‌های هرز و روش‌های جمع‌آوری گیاهان به شرح زیر تهیه و به چاپ برساند:

Behboudi, E. 1961. Weeds. Ministry of Agriculture, Department of Plant Protection, Publication No. 2: 227 p.

Behboudi, E. 1970. Instructions for Collectors of Plants. Plant Pests and Diseases Research Institute, Department of Botany, Publication No. 2: 44 p.

لازم به یادآوری است، از نمونه‌های گیاهی بسیاری که توسط زنده‌یاد مهندس عین‌اله شاهسون بهبودی جمع‌آوری شده، تعداد ۱۸ نمونه به عنوان آرایه جدید معرفی شده است. همچنین، دانشمندان دیگر، تعداد ۱۱ آرایه گیاهی و سه گونه قارچ با نام‌های زیر به افتخار ایشان نام‌گذاری نموده‌اند:

الف- گیاهان:

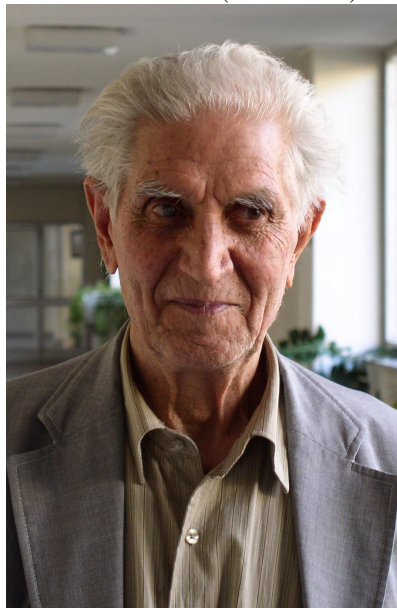
- Anthemis behboudiana* Rech.f. & Esfand.
Astragalus (Macrothrix) behboudii Širj. & Rech.f.
Cousinia behboudiana Rech.f. & Esfand.
Ferula behboudiana (Rech. f. & Esfand.) D.F. Chamb.
Malcolmia behboudiana Rech.f. & Esfand.
Onobrychis širinae. var. *behboudii* Širj. & Rech.f.
Silene behboudiana Rech.f. & Esfand.
Strigosella behboudiana (Rech.f. & Esfand.) Botsch.
Smyrniopsis behboudiana Rech.f. & Esfand.
Thymus kotschyanus var. *behboudianus* Rech.f.
Viola behboudiana Rech.f. & Esfand.

ب- قارچ‌ها:

- Aplosporella behboudii* Petr.
Puccinia behboudii Esfand.
Urocystis behboudii (Esfand.) Vánky = *Tuburcinia behboudii* Esfand.

دکتر قوام‌الدین شریف (۱۳۸۳-۱۲۹۹)

Dr. Gh. Scharif (1920-2004)

در هفتم مهر ماه ۱۲۹۹ (مطابق با ۱۶ محرم ۱۳۳۹ هجری قمری و ۲۹ سپتامبر ۱۹۲۰) احمد شریف در منزل شخصی خود واقع در محله دروازه اصفهان شهر کاشان، صاحب فرزندی شد که او را قوام‌الدین نامید. پدر بزرگان قوام‌الدین، ملاحیب‌اله شریف مجتهد کاشانی (از سمت پدر) و حاج‌آقا نظام‌الدین نراقی (از سمت مادر) بودند. قوام‌الدین در سال ۱۳۰۷ وارد دبستانی در کاشان شد و در سال ۱۳۱۳ فارغ‌التحصیل گردید. او پس از یک سال ترک تحصیل (به علت عدم وجود دبیرستان در آن زمان در کاشان)، در سال ۱۳۱۴ وارد دبیرستان پهلوی سابق کاشان شد و در سال ۱۳۱۷ مدرک دوره (سیکل) اول دبیرستان را به دست آورد. عشق به تحصیل او را در شهریور ۱۳۱۷ راهی تهران کرد و در دبیرستان کشاورزی واقع در کرج (وابسته به وزارت کشاورزی) ثبت نام نمود. در سال ۱۳۱۹ دوره دبیرستان (پنج ساله) کشاورزی را به پایان رسانید و به دلیل کسب رتبه اول موفق به اخذ مدال علمی درجه دو از وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش) شد. وی مدت ۱۳ ماه (از شهریور ۱۳۱۹ تا آبان ۱۳۲۰) در کلاردشت به عنوان کارمند فنی و در لنگرود به عنوان رییس اداره کشاورزی خدمت کرد، اما وسوسه و شوق فراگیری علم، شریف را بر آن داشت که مجدداً به کرج مراجعه کرده و برای اخذ مدرک سال ششم دبیرستان ثبت نام کند، تا اینکه در خرداد ۱۳۲۱ با رتبه نخست و کسب دوباره مدال علمی درجه دو از وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش) فارغ‌التحصیل شد. ایشان در همان سال وارد دانشکده کشاورزی کرج (وابسته به وزارت کشاورزی) شد. شریف در تمام سال‌های دوره سه ساله دانشکده رتبه اول بود و در خرداد سال ۱۳۲۴ با کسب مدرک لیسانس (کارشناسی) و برای سومین بار با دریافت مدال علمی درجه یک از وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش) فارغ‌التحصیل شد.

در سال ۱۳۲۴ که دانشکده کشاورزی کرج، تنها دانشکده کشاورزی کشور آن زمان، از وزارت کشاورزی منتزع و به دانشگاه تهران پیوست، شریف هم در شهریور همان سال در آزمایشگاه گیاه‌شناسی و بیماری‌های گیاهان دانشکده به سمت کارشناس آزمایشگاه مشغول کار و تحقیق شد و از خرداد ۱۳۲۶ به آزمایشگاه دفع آفات نباتی وزارت کشاورزی منتقل گردید و در قسمت گیاه‌شناسی و بیماری‌های گیاهی به تیم دو نفره دکتر اسفندیار اسفندیاری (استاد دوران تحصیل خود در دانشکده) و مهندس عین‌اله شاهسون بهبودی پیوست. فعالیت اصلی او در این آزمایشگاه هم در زمینه بیماری‌های گیاهان (فارچ‌شناسی) و هم گیاه‌شناسی بود. شریف در حین خدمت موفق شد دوره سه ساله تحصیلات رشته قضایی در دانشکده حقوق دانشگاه تهران را هم در سال ۱۳۲۸ به پایان برساند و هم‌زمان به مدت دو سال در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران در رشته زبان فرانسه به تحصیل مشغول شده و امتحانات مربوط را با موفقیت بگذراند. در سال ۱۳۳۲ شریف با به دست آوردن بورس کارآموزی از سازمان خواربار و کشاورزی سازمان ملل متحد به اتفاق علی منوچهری کاشانی همسنگر و همشهری خود عازم فرانسه شد و در انستیتوی ناسیونال آگرونومیک پاریس

به تحصیل پرداخت و موفق به اخذ مدرک فوق لیسانس گردید و در سال ۱۳۳۳ موفق به اخذ درجه دکتری از دانشکده علوم دانشگاه پاریس گردید. مطابق مقررات دانشگاه پاریس، شریف برای اخذ مدرک دکتری خود دو فقره رساله به دانشگاه ارائه نمود که عنوان رساله اول: Etude morphologique et biologique de quelques champignons folicole des agrume en Iran و عنوان رساله دوم: Distribution des arbres forestiers en Iran بوده است.

دکتر شریف پس از اخذ مدرک دکتری از دانشگاه پاریس مدت سه ماه در انستیتوی کشاورزی ژامبوی بلژیک در رشته آفت کشها کارآموزی کرد و به مدت یک ماه هم از مؤسسات تحقیقات کشاورزی هلند و سوییس بازدید به عمل آورد و آنگاه به میهن بازگشت و در محل کار سابق خود مشغول تحقیق شد. اما عشق به فراگیری او را بر آن داشت تا در مهر ماه ۱۳۳۶ با استفاده از بورس شورای فرهنگی بریتانیا عازم آن کشور شود و در ایمپریرال کالج لندن به تحقیق درباره بیماری های گیاهان پردازد و از کالج مذکور گواهینامه ویژه آن را که مطابق با کارشناسی ارشد بود، کسب نماید و همچنین از دانشگاه لندن هم در سال ۱۳۳۸ موفق به اخذ مدرک دکتری شود. عنوان رساله دکتری ارائه شده ایشان به دانشگاه لندن Studies on graminicolous species of *Helminthosporium* می باشد.

شریف در خرداد ۱۳۳۸ دوباره به میهن بازگشت و در همان سال طی حکمی به سمت ریاست اداره کل بررسی آفات نباتی و قرنطینه منصوب شد. ایشان در سال ۱۳۳۹ به مدت چهار ماه عازم کشورهای ژاپن و ایالات متحده آمریکا شد و در همین مدت موفق به کسب گواهینامه "مدیریت تحقیقات کشاورزی" از اداره همکاری های بین المللی ایالات متحده آمریکا گردید. پس از تشکیل انستیتوی بررسی آفات و بیماری های گیاهی (مؤسسه تحقیقات گیاه پزشکی کشور)، به مدت پنج سال از ۱۳۴۱/۳/۳ به عضویت اصلی هیات فنی انستیتو منصوب شد. در سال ۱۳۴۲ پست معاونت و در سال ۱۳۴۳ پست ریاست انستیتو به عهده ایشان بود. پس از تصویب و به اجرا در آمدن قانون مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی، مجدداً از سال ۱۳۴۵ به سمت معاون مؤسسه برگزیده شد. دکتر شریف در سال ۱۳۵۳ مجدداً به سرپرستی مؤسسه منصوب شد و تا سال ۱۳۵۶ در این پست باقی بود. ایشان در تمام طول خدمت خود سرپرستی و ریاست قسمت (بخش) بیماری های گیاهان را نیز عهده دار بود تا اینکه در ۱۳۵۸/۲/۱۱ به موجب قانون مصوب شورای انقلاب اسلامی ایران (مبنی بر بازنشسته شدن افراد بالای ۳۰ سال خدمت دولتی) از خدمت دولتی معاف گردید.

سفرها و دیدارهایی که دکتر شریف تا سال ۱۳۳۹ از کشورهای پیشرفته داشت، عامل تحولی بزرگ و شگرف در اندیشه او برای ساخت گیاه پزشکی نوین در ایران شد و اهداف بزرگی را برای او ترسیم کرد، به طوری که از همان موقع تا زمان فوتش همیشه و همه جا به اهداف والای خود می اندیشید و لحظه ای از آنها غافل نمی شد. انگیزه اولیه وی برای حرکت به سوی این اهداف موقعی ظهور کرد که در سال ۱۳۳۹ دکتر حسن ارسنجانی وزیر وقت کشاورزی مشغول بازدید از اداره کل بررسی آفات نباتی و قرنطینه (مادر مؤسسه تحقیقات گیاه پزشکی فعلی) بود. در آن زمان اداره مذکور در محل استیجاری واقع در خیابان سعدی تهران مقابل شرکت بیمه ایران با پنج تا شش باب اتاق و تقریباً بدون هیچ گونه امکانات تحقیق، قرار داشت. تعداد محققان هم از تعداد انگشتان دست تجاوز نمی کرد. دکتر ارسنجانی از محققان پرسید: "شما چه می کنید؟" دکتر شریف در پاسخ گفت: "به مردم جواب سربالا می دهیم". دکتر ارسنجانی پرسید: "یعنی چه؟" دکتر شریف مجدداً پاسخ داد: "به دلیل عدم وجود هیچ گونه امکانات مجبوریم چنین کنیم". این گفت و گو و به دلیل قول مساعدت دکتر ارسنجانی، سرآغاز تحولی عظیم حداقل در تحقیقات گیاه پزشکی وزارت کشاورزی شد. دکتر شریف از همان زمان تلاش بی وقفه خود را آغاز کرد و توانست با کمک گرفتن از سایر همکارانش در سال ۱۳۳۹ مجوز واگذاری قطعه زمینی به مساحت ۵۶۰۰ متر مربع از اراضی اوین را کسب نماید و در سال ۱۳۴۰ ساختمان سازی در محوطه مذکور (محل فعلی استقرار بخش های بیماری های گیاهان، آفت کشها و مدیریت) را شروع کند. در سال ۱۳۴۱ مجوز تاسیس انستیتوی بررسی آفات و بیماری های گیاهی (مؤسسه) را از هیات دولت اخذ کرد و در همان سال (۱۳۴۱) مجوز قطعه زمین محوطه ۱۵ هکتاری (محل استقرار بخش آفات، موزه و باشگاه) را هم گرفت و باز در همان سال با مجوزی که کسب نموده بود برای نخستین بار نه نفر کارشناس به طور

مستقل و با امتحان ورودی برای خدمت در انستیتو (مؤسسه) به کار گرفت (نگارنده جزو این نفر بود). حدود خرداد ۱۳۴۲ با وجود اینکه ساختمان اصلی (ساختمان شریف، محل استقرار بخش بیماری‌های گیاهان و آفت‌کش‌ها) هنوز به اتمام نرسیده بود که انستیتو (مؤسسه) به محل فعلی خود تغییر مکان داد. در سال ۱۳۴۳ همزمان با افتتاح رسمی انستیتو در جشن مهرگان که دکتر شریف خود در این سال رییس آن بود، مجوز قطعه زمین ۱۲ هکتاری (محل استقرار بخش مبارزه بیولوژیک) را کسب کرد. بعد از آن ساخت و تجهیز آزمایشگاه‌های تابعه مؤسسه در استان‌ها شروع شد. در همین راستا، دکتر شریف تلاش می‌کرد با یاری همکاران خود زمین‌های دولتی برای احداث آزمایشگاه‌ها کسب کند. نخستین آزمایشگاه در بندر انزلی، بعدی در مشهد و سپس در جیرفت، گرگان، اصفهان، اهواز، کرمانشاه، تبریز، تنکابن (خشکه‌داران)، ارومیه، بندرعباس، رفسنجان و آخرین هم در شیراز بود (این آزمایشگاه در زمان تصدی دکتر عیسی کلانتری در سمت معاونت تحقیقات کشاورزی، با پنج هکتار زمین، گلخانه، چند باب خانه مسکونی، انبار و تاسیسات دیگر به سازمان صنایع الکترونیک ارتش واگذار شد). در طول دهه‌های پنجاه و شصت، مؤسسه دوران شکوفایی خود را طی می‌کرد و تقریباً تمام ساختمان‌های موجود در سه محوطه مربوط به همان دوره است و مؤسسه در همین دوره موفقیت‌های زیادی از نقطه‌نظر گسترش فضاها و امکانات تحقیقاتی، افزایش محققان و اجرای پروژه‌های تحقیقاتی در سراسر کشور به دست آورد. قسمت اعظم این موفقیت‌ها مرهون تلاش‌های بی‌وقفه دکتر شریف بود که به همین دلیل در تاریخ ۲۰ مهر ۱۳۵۵، نشان درجه دو آبادانی و پیشرفت به منظور قدردانی به او اهدا گردید.

همان‌گونه که در بالا گفته شد، دکتر شریف در طول خدمت خود تمام هم و غم خود را صرف توسعه و بسترسازی برای تحقیقات گیاه‌پزشکی می‌کرد. یکبار از او پرسیدم: "چرا شما شخصاً پروژه‌ای را اجرا نمی‌کنید؟" در پاسخ گفتند: "من اگر وقتم را صرف اجرای پروژه کنم، چه کسی باید برای شما امکانات فراهم کند؟". با این مختصر، دلیل فراوان نبودن نوشته‌های تحقیقاتی ایشان که فهرست آن‌ها در زیر می‌آید، روشن می‌گردد:

شریف، ق. ۱۳۲۸. آنتراکنوز مو در ایران. آفات و بیماری‌های نباتی ۹: ۲۶-۲۱.

منوچهری، ع. و شریف، ق. ۱۳۳۲. بیماری‌های درختان جنگلی. سازمان جنگل‌ها. ۳۰۰ ص (ترجمه).

شریف، ق. ۱۳۳۵. بیماری آنتراکنوز مرکبات در میناب. آفات و بیماری‌های نباتی ۱۶ و ۱۷: ۱۶-۴.

شریف، ق.، الهی و تقی‌زاده، ف. ۱۳۳۹. گموز پسته در ایران. ۴ ص.

شریف، ق. و ارشاد، ج. ۱۳۴۴. فهرست پنجم اسامی قارچ‌های جمع‌آوری شده در ایران. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۳: ۱۱-۱۳.

نیمان، ا.، شریف، ق. و ابراهیم نسبت، ف. ۱۳۴۵. بررسی مقاومت انواع توتون در مقابل سفیدک دروغی. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۴: ۱۳-۱.

شریف، ق.، نیمان، ا. و قانع، م. ۱۳۴۵. بیماری برق‌زدگی نخود ایرانی. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۵: ۵۷-۳۱.

نیمان، ا.، شریف، ق.، زالپور، ن.، قانع، م. و صامت، خ. ۱۳۴۵. بیماری ماسو و پیدایش قارچ *Nematospora coryli* Peglion در میوه درختان پسته. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۵: ۶۶-۵۸.

شریف، ق. و اخوی‌زادگان، ج. ۱۳۴۶. بوته‌میری یا پوسیدگی طوفه و ریشه کف در اثر قارچ فوزاریوم. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۶: ۲۹-۱.

نیمان، ا.، شریف، ق. و بامدادیان، ع. ۱۳۴۶. نژادهای فیزیولوژیکی زنگ زرد گندم در ایران. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۶: ۳۷-۳۰.

نیمان، ا.، شریف، ق. و میرکمالی، ح. ۱۳۴۶. درباره حساسیت تعدادی از گیاهان زراعی در مقابل قارچ *Sclerotium rolfsii*. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۶: ۴۳-۳۸.

شریف، ق.، نیمان، ا.، دهیار، خ. و شیرزادی، غ. ج. ۱۳۴۶. بیماری لکه قهوه‌ای گوشت میوه خربزه یا بوته‌میری خربزه ایوانکی. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۷: ۳۶-۱.

نیمان، ا.، شریف، ق. و بامدادیان، ع. ۱۳۴۶. زنگ‌های غلات در ایران، گیاهان میزبان، تشخیص، اهمیت اقتصادی و مبارزه. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۷: ۵۳-۳۷.

نیمان، ا.، شریف، ق. و مستوفی‌پور، پ. ۱۳۴۶. بررسی طرق مبارزه بر علیه مرگ گیاهچه‌های کاج در اثر قارچ *Rhizoctonia solani*. آفات و بیماری‌های گیاهی ۲۷: ۶۸-۵۵.

وینوبورژن، ژ.، شریف، ق. و اسکندری، ف. ۱۳۴۸. اطلاعات تازه‌ای درباره قارچ‌های ذره‌بینی انگل گیاهان در ایران. آفات و بیماری‌های

گیاهی ۲۸: ۱-۲۴.

شریف، ق.، بامدادیان، ع. و دانش‌پژوه، ب. ۱۳۴۹. نژادهای فیزیولوژیکی زنگ سیاه گندم در ایران (از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۴۹).
بیماری‌های گیاهی ۲۶: ۱۰۰-۷۳.

شریف، ق. سفیدک دروغی خشخاش. بیماری‌های گیاهی ۶: ۱-۱۵.

Scharif, G. & Aellen, P. 1950. *Cornulaca leucacantha* Charif et Aellen spec. nov. In: P. Aellen. Ergebnisse einer botanisch-zoologischen Sammelreise durch den Iran: 161-163.

Scharif, G. & Aellen, P. 1950. *Horaninowia aptera* Charif et Aellen spec. nov. In: P. Aellen. Ergebnisse einer botanisch-zoologischen Sammelreise durch den Iran: 195-196.

Scharif, G. & Aellen, P. 1950. *Horaninowia platyptera* Charif et Aellen spec. nov. In: P. Aellen. Ergebnisse einer botanisch-zoologischen Sammelreise durch den Iran: 196-197.

Scharif, G. & Aellen, P. 1952. *Esfandiaria* Charif et Aellen gen. nov. In: P. Aellen, Ergebnisse einer botanisch-zoologischen Sammelreise durch den Iran: 262.

Scharif, G. & Aellen, P. 1952. *Esfandiaria calcarea* Charif et Aellen spec. nov. In: P. Aellen, Ergebnisse einer botanisch-zoologischen Sammelreise durch den Iran: 262-263.

Petrak, F. & Scharif, G. 1956. *Coniothyrium ochradeni* Petr. et Scharif n. spec. Sydowia 10: 7-8. In: F. Petrak, 1956. Iranische Pilze. Sydowia 10: 1-17.

Petrak, F. & Scharif, G. 1956. *Coniothyrium salvadoreae* Petr. et Scharif n. spec. Sydowia 10: 7-8. In: F. Petrak, 1956. Iranische Pilze. Sydowia 10: 1-17.

Petrak, F. & Scharif, G. 1956. *Sclerotium intestinum* Petr. et Scharif n. spec. Sydowia 10: 16. In: F. Petrak, 1956. Iranische Pilze. Sydowia 10: 1-17.

Scharif, G. 1959. *Cercoseptoria cydoniae* sp. nov. on quince (*Cydonia vulgaris* L.) in Iran. Trans. Brit. mycol. Soc. 42(1): 33-39.

Scharif, G. 1961. *Corynebacterium iranicum* sp. nov. on wheat (*Triticum vulgare* L.) in Iran and a comparative study of it with *C. tritici* and *C. rathayi*. Entomologie Phytopath. Appl. 19: 1-24.

Scharif, G. 1961. Studies on graminicolous species of *Helminthosporium*. Trans. Br. mycol. Soc. 44(2): 217-229.

Scharif, G. 1963. Continue of studies on graminicolous species of *Helminthosporium*. Plant Pests & Diseases Research Institute, Tehran. 97 p.

Scharif, G. & Ershad, D. 1966. A list of Fungi on Cultivated Plants, Shrubs and Trees of Iran. Plant Pests and Diseases Research Institute, Tehran. 89 p.

Gerlach, W. & Scharif, G. 1970. Der Erreger einer Fusskrankheit an *Hibiscus cannabinus* in Iran-*Fusarium buharicum* Jaczewski. Phytopathol. Z. 68: 323-333.

دکتر شریف تا قبل از شروع فعالیت‌های سازندگی تعدادی گیاه، قارچ و باکتری جدید شخصا یا با همکاری محققان دیگر

به دنیای دانش معرفی نموده که اسامی آنها به شرح زیر است:

Cercoseptoria cydoniae Scharif

Coniothyrium ochradeni Petr. & Scharif

Coniothyrium salvadorae Petr. & Scharif

Cornulaca leucacantha Charif & Aellen

Corynebacterium iranicum (ex Scharif) Carlson and Vidaver

Horanoawia aptera Charif & Aellen
Horanowia platyptera Charif & Aellen
Esfandiarica calcarea Charif & Aellen
Drechslera andersenii Scharif
Drechslera avenae (Eidam) Scharif
Drechslera dematioidea (Bubák & Wróbl.) Scharif
Drechslera festucae Scharif
Esfandiarica Charif & Aellen
Esfandiarica calcarea Charif & Aellen
Helminthosporium phlei (J.H. Graham) Scharif
Horaninovia aptera Charif & Aellen
Horaninovia platyptera Charif & Aellen
Sclerotium intestinum Petr. & Scharif

همچنین، تعدادی گیاه و قارچ توسط دیگر دانشمندان به افتخار ایشان نام‌گذاری شده که اسامی آن‌ها در زیر مندرج است:

Aellenia subaphylla subsp. *charifii* Aellen
Astragalus sharifii Sirj. & Rech.f.
Botryosphaeria sharifii Abdoll., Zare & A.J.L. Phillips
Cercospora sharifii Petr.
Ferula sharifii Rech.f. & Esfand.
Jurinea sharifiana Rech.f. & Esfand.
Ligniella sharifii Esfand.
Lotus sharifii Rech.f. & Esfand.
Onosma sharifii Riedl
Plantago sharifii Rech.f. & Esfand.
Puccinia sharifii Petr.
Salvia sharifii Rech.f. & Esfand.
Scharifia Petr.
Teichospora sharifii Petr.
Zignoëlla sharifi Petr.

علاوه بر این، به منظور سپاس و قدردانی بخشی از زحمات او، سالن مجموعه قارچ‌های هرباریوم وزارت جهاد کشاورزی "ایران" واقع در بخش تحقیقات رستنی‌های مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور که خود در پایه‌گذاری آن نقش اساسی داشته و تعداد زیادی نمونه آن را جمع‌آوری کرده بود، در سال ۱۳۷۴ هم‌زمان با مراسم پنجاهمین سال تاسیس هرباریوم به افتخار وی نام‌گذاری گردید. همچنین، نخستین ساختمان (آزمایشگاه) که وی ساخته بود (محل فعلی دو بخش تحقیقات بیماری‌های گیاهان و آفت‌کش‌ها) در سال ۱۳۸۳ به یاد او نام‌گذاری شد و در سال ۱۳۸۴ هم به همت دکتر غلامعباس عبداللهی رییس وقت مؤسسه، تندیس نیم‌تنه او در محوطه ۱۵ هکتاری قرار داده شد.

شایان ذکر است، نشریه آفات و بیماری‌های گیاهی که انتشار آن از سال ۱۳۲۵ شروع شده بود، شماره‌های ۱۶ و ۱۷ آن با هم در یک جلد در سال ۱۳۳۵ منتشر گردید و برای چند سالی انتشار آن راکد شد. دکتر شریف در سال ۱۳۳۸ بخشی از شماره ۱۸ آن را اختصاص به عنوان مقالات ۱۷ شماره قبل داد و آن را منتشر کرد و از شماره ۱۹ (سال ۱۳۳۹) عضو هیات تحریریه این نشریه گردید که تا سال ۱۳۶۰ (جلد ۴۹) ادامه یافت.

یکی دیگر از اقدامات با ارزش و به یاد ماندنی دکتر شریف تاسیس انجمن بیماری‌های گیاهی بود. ایشان به اتفاق و همدوش دوست و همشهری خود دکتر علی منوچهری کاشانی (استاد دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران-کرج) در سال ۱۳۴۱ این انجمن را پایه‌گذاری کردند. این دو شخصیت بیماری‌شناسان آن زمان را که تعداد آنان به ده نفر هم نمی‌رسید، برای تشکیل انجمن گرد هم آوردند (نگارنده جزو این گروه بود). در آن سال به علت عدم وجود محلی مناسب، جلسات ماهیانه انجمن با شرکت اکثریت اعضا در منزل شخصی دکتر شریف واقع در خیابان خردمند شمالی تهران تشکیل می‌شد. بعد از فوت زود هنگام دکتر منوچهری، بار سنگین انجمن بر دوش دکتر شریف قرار گرفت. او سعی می‌کرد هزینه‌های سنگین انجمن از قبیل چاپ و انتشار نشریه بیماری‌های گیاهی را از اعتبارات مؤسسه تامین کند. ایشان پس از رسمیت یافتن انجمن، سال‌های متمادی عضو و رییس هیات مدیره انجمن بود و از زمان انتشار نشریه بیماری‌های گیاهی (سال ۱۳۴۲) تا سال ۱۳۶۲ عضویت هیات تحریریه مجله را هم به عهده داشت.

دکتر شریف در طول دوران خدمت خود (۳۲ سال) مسافرت‌های زیادی (حدود ۱۳۰ مورد) در داخل کشور (به منظور جمع‌آوری نمونه‌های قارچی و گیاهی و بررسی مسایل بیماری‌های گیاهی و مدیریتی) و خارج از کشور (به منظور شرکت در کنگره‌ها و سمینارها و نمایندگی دولت ایران) داشته است که ذکر آن‌ها از حوصله این مختصر خارج می‌باشد.

دکتر شریف علاوه بر خط و انشاء خوب، به زبان‌های انگلیسی و فرانسه تسلط داشت و از منابع علمی به زبان‌های آلمانی، لاتین، روسی و عربی به خوبی بهره می‌برد. دکتر شریف از لحاظ ادبی نیز بی‌بهره نبود و بیش از چهل هزار بیت شعر سروده است. ایشان اشعار خود را در دو قسمت قرار داده‌اند. قسمت اول آن را "دختر مکتبی و درس الفباء" نامیده است. موضوع این قسمت گفتگوهایی است بین ایشان و دختر خانمی به نام شمس که در دوران نوجوانی (سال ۱۳۱۳) به او درس می‌داد و آشنا شده بود. دکتر شریف حدود ۶۸ سال مشغول سرودن این مجموعه بود و سعی می‌کرد از تمام واژه‌هایی که تا آن زمان در متون فارسی و فرهنگ‌های معین و لغت‌نامه دهخدا موجود بود، اعم از لغات فارسی، ترکی، عربی و از معانی هر یک به خوبی استفاده کند. بیش از ۳۵ هزار از اشعار دکتر شریف در این مجموعه قرار گرفته است. ایشان قسمت دوم را "گل و خار" نامیده و اشعار متفرقه خود را که از سال ۱۳۲۹ تا ۱۳۷۶ به مناسبت‌های مختلف خوشی و ناخوشی، افراد و مکان‌ها و غیره سروده، در این مجموعه جای داده است.

دکتر شریف همیشه و همه جا فردی سخت‌کوش، پیگیر و بر عقیده خود راسخ بود و سعی می‌کرد در هر کاری ممتاز باشد. با تلاش و پیگیری بی‌وقفه خود توانست بانی اصلی مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی فعلی باشد. در سال‌های دور، از مهندس هایک میرزایانس شنیدم که گفت: "اگر شریف نبود ما هنوز در خیابان سعدی بودیم".

دکتر شریف به مؤسسه و پیشرفت آن علاقه وافر داشت. روزی از او شنیدم که می‌گفت: "یکی از همکاران با سابقه به من گفت که اگر در جای دیگری درآمد بهتری به دست آورم مؤسسه را ترک خواهم کرد، ولی من به او گفتم، اگر مستخدم اتاقی هم شدم حاضر به ترک مؤسسه نیستم". تجاوز به حریم اختیارات و امکانات مؤسسه و انجمن بیماری‌شناسی گیاهی خط سرخ‌های دکتر شریف بود. همین مسئله باعث برکناری او از ریاست مؤسسه در سال ۱۳۵۶ شد و همچنین عامل برخوردهای لفظی و نوشتاری (شعر و نثر) به افرادی که فکر می‌کرد از این خط عبور کرده‌اند، بوده است.

زنده‌یاد دکتر قوام‌الدین شریف در اردیبهشت ۱۳۸۳ دچار سکت مغزی شد و پس از پنج ماه بستری در ۱۳۸۳/۸/۱۶ (مصادف با ماه مبارک رمضان) در منزل شخصی خود واقع در محله ولنجک تهران (خیابان شانزدهم) دار فانی را وداع گفت. فردای آن روز اقوام، دوستان و شاگردانش او را از محل مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور مشایعت کردند و در آرامگاه بهشت زهرا تهران برای آرامش ابدی در قطعه ۴۳ به خاک سپردند.

دکتر فریدون ترمه (۱۳۸۸-۱۳۲۲)

Dr. F. Termeh (1943-2009)

در نوزدهم اردیبهشت ۱۳۲۲ در منزل عبدالله ترمه واقع در همدان، فرزند پسری متولد شد که نام او را فریدون نهادند. فریدون دوره ابتدایی را در مدرسه اتحاد و دوران متوسطه را در دبیرستان پهلوی سابق همدان با اخذ مدرک دیپلم در رشته طبیعی (علوم تجربی) به پایان رسانید. ایشان در سال ۱۳۴۰ در دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران واقع در کرج پذیرفته شد و در رشته دفع آفات (گیاه پزشکی) مشغول به تحصیل گردید و سرانجام در سال ۱۳۴۴ با اخذ مدرک فوق لیسانس فارغ التحصیل شد و بلافاصله به خدمت نظام وظیفه (سپاه ترویج کشاورزی) در آمد و در سال ۱۳۴۶ آن را به پایان رسانید. ترمه در ۲۵ تیر ماه ۱۳۴۶ به استخدام مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری‌های گیاهی (مؤسسه تحقیقات گیاه پزشکی فعلی) در آمد. نظر به اینکه ایشان علاقه وافری به شناسایی گیاهان داشت و با وجود اینکه رشته تحصیلی‌اش گیاه پزشکی بود، در بخش تحقیقات طبقه‌بندی گیاهان (بخش تحقیقات رستنی‌های فعلی) مشغول به انجام وظیفه گردید. ایشان از همان ابتدا به توصیه و پیشنهاد مهندس بهبودی (معاون وقت بخش) عهده‌دار تحقیق در زمینه تیره گندمیان گردید، اگرچه همزمان اطلاعات خود را در مورد شناسایی دیگر تیره‌های گیاهی ارتقا می‌داد. ترمه در سال ۱۳۵۷ برای گذراندن یک دوره زبان آلمانی به کشور آلمان رفت و سپس به کشور اتریش و در دانشگاه Bodenkultur وین برای ادامه تحصیل ثبت نام کرد. عنوان رساله دکتری ایشان "مورفولوژی و آناتومی جوانه گندمیان ایران و همبستگی‌های آن‌ها با طبقه‌بندی، اکولوژی و پراکنش جغرافیایی" بود که سرانجام در سال ۱۳۵۹ پس از اخذ مدرک دکتری به ایران بازگشت و در بخش محل خدمت خود (بخش تحقیقات رستنی‌ها) مشغول انجام وظیفه گردید.

دکتر ترمه علاقه وافری به طبیعت‌گردی در ایران و جمع‌آوری گیاهان داشت و به این منظور به اکثر نقاط کشور سفر کرد و گیاهان زیادی (بیش از ۱۸۰۰۰ نمونه) را جمع‌آوری نمود که اکنون در هرباریوم "ایران" نگهداری می‌شوند. در همین راستا، ۳۷ گونه گیاه جدید (نمونه تیپ) از تیره‌های مختلف را شخصا یا با مشارکت همکاران خود جمع‌آوری کرده است. همچنین ایشان تعداد هفت جنس، ۳۸ گونه، یک زیرگونه و سه واریته از گیاهان تیره گندمیان و یک گونه از تیره تاج خروس را به عنوان آرایه جدید برای ایران معرفی نموده که نام این گیاهان در نوشته‌های ایشان به شرح زیر مندرج است:

Termeh, F. 1975. Contribution á l'étude de quelques Graminées nouvelles pour la flora de l'Iran. Department of Botany, Publication No. 5: 85 p.

Termeh, F. & Moussavi, S.M. 1976. Contribution á l'étude de la vegetation automnale du Dasht-e Lut. Department of Botany, Publication No. 7: 16 p.

Termeh, F. & Matin, F. 1982. Le genre de *Berberis* en Iran. Department of Botany, Publication No. 16: 56 p.

Termeh, F. & Moussavi, S.M. 1982. Plants of Kish Island, Iran. *Willdenowia* 12: 253-286.

- Termeh, F.** 1987. Contribution à l'étude de quelques Graminées nouvelles pour la flore de l'Iran. Department of Botany, Publication No. 17: 65.
- Radjab, Gh. & **Termeh, F.** 1988. Reproduction of *Eurygaster integriceps* Put. and *Aelia furcula* F. in their hibernation sites and its connection with these bugs extension in Iran. Entomologie Phytopath. Appl. 55(1-2): 131-139.
- Dastgheib, F., Shojaee, Y. & **Termeh, F.** 1988. Weed flora and their effect on rain-fed wheat in Fars province, Iran. Agricultural Research 7: 39-51.
- Radjab, Gh. & **Termeh, F.** 1992. Restoration of degraded rangeland in order to prevent sunnpest expansion. Forests and Rangelands Organization. No. 3: 22-31.
- Radjab, Gh. & **Termeh, F.** 1992. Complementary studies on the biology of *Eurygaster integriceps* Put. and *Aelia furcula* F. Entomologie Phytopath. Appl. 59: 1-9.
- Shimi, P. & **Termeh, F.** 1994. Weeds of Iran. Plant Pests & Diseases Research Institute. 112 p.
- Rezwani, A., **Termeh, F.** & Moussavi, S.M. 1994. Aphids of Iran and their host plants. Plant Pests & Diseases Research Institute, Tehran. 75 p.
- Termeh, F.** & Moussavi, S.M. 1994. *Digera muricata* (Amaranthaceae), a new record from Iran. Iran. J. Bot. 6(2): 245-246.
- Termeh, F.**, Matin, F., Moussavi, S.M., Djavadi, B. & Abbasi, M. 1995. List of collectors in the Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae-IRAN. Department of Botany, Publication No. 23: 37-77.
- Termeh, F.**, Matin, F., Moussavi, S.M., Djavadi, B. & Abbasi, M. 1995. List of determiners of specimens in the Herbarium Ministerii Agriculturae-IRAN. Department of Botany, Publication No. 23: 78-93.
- Moussavi, S.M., Matin, F., **Termeh, F.**, Djavadi, B. & Abbasi, M. 1995. Type specimens of Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae-IRAN. Department of Botany, Publication No. 23: 94-193.
- Abbasi, M., Hedjaroude, G.H.A., Ershad, D. & **Termeh, F.** 1996. Contribution to the knowledge of *Puccinia* species in Iran. Iran. J. Plant Path. 32(3-4): 244-267.
- Termeh, F.** 1996. Type specimens of K.H. Rechinger in the Herbarium Ministerii Iranici Agriculturae. Ann. Naturhist. Mur. Wien. 98(Suppl. B): 117-125.
- Termeh, F.** 2000. New records of the family *Gramineae* from Iran (3). Rostaniha 1(1-4): 43-62.
- Khodaparast, S.A., Hedjaroude, Gh.A., Ershad, D., Zad, J. and **Termeh, F.** 2000. A study on identification of *Erysiphaceae* in Gilan province, Iran (1). Rostaniha 1(4): 131-149.
- Aghabeigi, F. & **Termeh, F.** 2001. The color Atlas of the northern Iranian cereal farm weeds seeds and their identification key. Agricultural Research, Education and Extension Organization, Tehran. 152 p.
- Khodaparast, S.A., Hedjaroude, Gh.A., Ershad, D., **Termeh, F.**, Zad, J. & Moussavi, S.M. 2001. A study on the identification of *Erysiphaceae* in Gilan province, Iran (II). Rostaniha 2(1-4): 75-87.
- Fakhr Tabatabaei, S.M., Atry, M. & **Termeh, F.** 2001. A floristic study on the habitats of *Triticum boeoticum* ssp. *thaoudar* in Iran. Iran. J. Agri. Sci. 32(3): 533-540.
- Salimi, H. & **Termeh, F.** 2002. A study on seed dormancy and germination in ten species of grass weeds. Rostaniha 3(1-4): 23-40.
- Abbasi, M., Hedjaroude, G.H.A., Ershad, D. & **Termeh, F.** 2002. On the taxonomy of *Puccinia graminis* Pers. and some remarks on the ecology of the rust in Iran. Iran. J. Plant Path. 38(3-4): 159-192.
- Sheidai, M., Koobaz, P., **Termeh, F.** & Zehzad, B. 2002. Phenetic studies in *Avena* species and population of Iran. Journal of Sciences (Islamic Republic of Iran) 13(1): 19-28.

- Aghabeigi, F., **Termeh, F.** & Amiri, N. 2003. Important weed seedlings of Gilan, Mazandaran and Golestan provinces and their identification key. *Pajouhesh-va-Sazandegi* 15(56–57 in Agronomy and Horticulture): 9–15.
- Abbasi, M., **Termeh, F.** & Khodaparast, S.A. 2004. Host range and distribution of *Blumeria graminis* in Iran. *Rostaniha* 5(2): 225–227.
- Aghabeigi, F., **Termeh, F.** & Amiri, N. 2005. An introduction to weed seedlings and their identification key in the Northern farms of Iran. Agricultural Research, Education and Extension Organization, Tehran. 197 p.
- Shimi, P. & **Termeh, F.** 2006. Atlas of Important Weeds of Iran. Iranian Research Institute of Plant Protection, Tehran. 152 p.

دکتر ترمه، زیرگونه زیر را با مشارکت Soják به عنوان آرایه جدید به جهان دانش معرفی و توصیف نموده است:

Potentilla speciosa subsp. *gymnocarpa* Soják & Termeh

همچنین، دیگر دانشمندان به افتخار تلاش‌ها و کوشش‌های دکتر ترمه در زمینه گیاه‌شناسی، آرایه‌های زیر را به افتخار وی نام‌گذاری کرده‌اند:

Acantholimon termei Rech.f & Schiman-Czeika

Astragalus termeanus Maassoumi & Podlech

Cousinia termei Rech.f

Dionysia termeana Wendelbo

Ranunculus termei Iranshahr & Rech.f

دکتر ترمه در طول مدت خدمت خود، ۲۵ پروژه تحقیقاتی را اجرا یا در آن‌ها مشارکت داشته است. علاوه بر این، در کنار فعالیت‌های تحقیقاتی خود کم و بیش فعالیت‌های آموزشی نیز داشته‌اند. از آن جمله می‌توان به تدریس دروس مختلف شناسایی گیاهان مرتعی ایران در دانشکده‌های کشاورزی همدان، منابع طبیعی دانشگاه تهران، منابع طبیعی گرگان و سمنان و همچنین تدریس گیاهان آبخیزداری سد دالیان همدان در دانشکده کشاورزی همدان اشاره کرد. همچنین، ایشان راهنمای چهار رساله دکتری، دو پایان‌نامه کارشناسی ارشد، یک مورد مشاور رساله دکتری، سه مورد مشاور پایان‌نامه کارشناسی ارشد بوده است.

دکتر ترمه در طول خدمت پربار خود به مدت ۱۹ سال (از اردیبهشت ۱۳۵۹) عهده‌دار معاونت بخش تحقیقات رستنی‌ها و همچنین ۲۰ سال بازرس مسکن کارکنان مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور، نه سال عضو کمیته فنی مؤسسه مذکور، سه سال عضو کمیسیون هماهنگی طرح‌های سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، چهار سال عضو کمیته انتشارات (دبیر مجله آفات و بیماری‌های گیاهی)، یک دوره عضویت کمیته ارتقا گروه در همان مؤسسه و دو دوره هم عضو کمیته نمایشگاه مؤسسه بوده است. ایشان در ۱۳۷۹/۱۲/۲۹ از انجام خدمت بازنشسته شدند ولی کماکان و هر زمان که فرصت داشتند یاری‌رسان همکاران جوان خود در بخش تحقیقات رستنی‌ها بودند.

زنده‌یاد دکتر فریدون ترمه در اواخر سال‌های عمر پرافتخار خود از بیماری دیابت رنج می‌برد تا اینکه در بهمن ماه ۱۳۸۸ بدرود حیات گفت. گرچه وی دیگر در بین همکاران خود نیست، ولی آثاری که از او باقی مانده یادآور تلاش‌های صادقانه ایشان می‌باشد.